

Tamara Zacharuk
Akademia Podlaska w Siedlcach

I Edukacja integracyjna na Słowacji

Pierwsza szkoła dla niepełnosprawnych powstała na Słowacji w 1825 roku i była przeznaczona dla ociemniałych. Pierwsza Ustawa o Szkolnictwie z 1860 roku dotycząca miejskich szkół 6-letnich nie obejmowała obowiązku nauczania dzieci niepełnosprawnych, określanych jako dzieci z defektami. W 1929 roku przy powstawaniu szkół ludowych po raz pierwszy powstały klasy pomocne dla dzieci mało zdolnych. Obowiązek chodzenia do tej szkoły trwał 8 lat. Istniała możliwość zwolnienia ucznia z niektórych zajęć na podstawie orzeczenia.

W roku szkolnym 1937-38 było na Słowacji 13 szkół dla niepełnosprawnych ze 114 szkół z klasami dla niepełnosprawnych, w których uczyło się 1806 uczniów. Uczyło ich 109 nauczycieli.

Ustawy 95/1948 i 31/1953 oraz 186/60 to zbiór przepisów określających, że dzieci niepełnosprawne, które wymagają zwiększonej opieki, mają prawo wychowania i kształcenia w specjalnych szkołach i ośrodkach, gdzie według możliwości otrzymają podstawowe, zawodowe wykształcenie i ewentualnie średnie wykształcenie.

Dalszy rozwój w roku 1976 wytyczył zadanie przygotowania młodzieży wymagającej specjalnej opieki do włączenia ich do pracy i życia jako pełnowartościowych obywateli. Dzieci z lżejszymi niepełnosprawnościami fizycznymi, z wadami czytania, wymowy i z zaburzoną percepcją były w specjalnych klasach, w przedszkolach i w szkołach podstawowych. Dzieci z większą niepełnosprawnością były umieszczane w specjalnych ośrodkach, a dla ciężkich przypadków były przeznaczane specjalne szkoły.

W latach 80. intensywnie zaczęto pracować nad nowymi formami integracji niepełnosprawnych przy włączaniu ich do procesu wychowania, kształcenia i życia w społeczeństwie. Zauważono, że mają również możliwość zdobycia wykształcenia wyższego.

Po roku 1990 w rozwoju szkół specjalnych okazało się, że kształcenie segregacyjne w specjalnych szkołach wpływa niewłaściwie na rozwój stosunków społecznych, dlatego jest propagowana integracja dzieci niepełnosprawnych w szkołach normalnych. Dla dzieci niepełnosprawnych i ich rodziców istnieje możliwość zdecydowania, gdzie dzieci będą się uczyły, czy w szkole specjalnej, czy integracyjnej?

Integracyjne kształcenie na Słowacji polega na tworzeniu systemu kształcenia połączonego w normalnych i specjalnych szkołach. Celem integracji są działania, które mają przyczynić się do lepszego kształcenia i lepszych wyników i pomagać w procesie płynnego włączania i całościowego rozwoju indywidualnego aby coraz więcej osób mogło uzyskać średnie lub wyższe wykształcenie i znalazło swoje miejsce w życiu i społeczeństwie. Przy integracji dzieciom zapewnić należy wszechstronną pomoc uwzględniając indywidualne cechy każdego dziecka.

Analizując system kształcenia dzieci niepełnosprawnych na Słowacji należy zauważyć, że część dzieci ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi kształci się w systemie segregacyjnym, czyli w ramach szkół specjalnych. W środowiskach naukowych na Słowacji trwają dyskusje „czy jest to pozytywne czy też negatywne” [S. Vasek, H. Gregusova, D. Wolska 2003, s. 107]. Autorzy podkreślają, że część dzieci niepełnosprawnych intelektualnie nie wywodzi się ze stymulujących środowisk rodzinnych i nie może liczyć na wsparcie w takim stopniu, aby możliwa była realizacja nauki w najbliższym otoczeniu. Mając świadomość, że odbieranie dziecku możliwości kształcenia się w najbliższym środowisku jest zjawiskiem bardzo negatywnym i pedagodzy są zdania, że „że szkoły specjalne i specjalistyczne ośrodki szkolne są konieczne a ich istnienie wciąż jest w pełni uzasadnione” [S. Vasek, H. Gregusova, D. Wolska 2003, s. 107]. Niemniej jednak na Słowacji realizowana jest idea kształcenia i wychowania integracyjnego.

Słowacki system szkolnictwa edukację integracyjną realizuje:

1. Sposobem integracji indywidualnej – w systemie szkół powszechnych (uczniowie z różnego rodzaju niepełnosprawnościami uczą się, realizując indywidualne plany edukacyjne, korzystając z pomocy specjalnego pedagoga)
2. Sposobem integracji socjalnej – przy szkołach powszechnych organizowane są klasy specjalne dla uczniów ze specyficznymi trudnościami w uczeniu się i zachowaniu, dla uczniów upośledzonych wzrokowo, słuchowo, umysłowo i fizycznie lub dla

uczniów z trudnościami komunikacyjnymi. Uczniowie mogą w zakresie pewnych przedmiotów kształcić się ze zdrowymi rówieśnikami [S. Vasek, H. Gregusova, D. Wolska 2003, s. 107].

Większość dzieci mających specjalne potrzeby edukacyjne uczęszcza obecnie do szkół specjalnych. Struktura kształcenia specjalnego jest bardzo zbliżona do struktury kształcenia w szkolnictwie ogólnodostępnym.

Kształcenie dzieci ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi na poziomie od przedszkolnego do średniego II stopnia prowadzi się w szkołach specjalnych lub ogólnodostępnych. W szkołach ogólnodostępnych dziecko ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi może uczyć się wraz ze swymi zdrowymi rówieśnikami w klasie ogólnodostępnej (integracja indywidualna) lub z innymi dziećmi mającymi tego samego rodzaju upośledzenia w klasie specjalnej w szkole ogólnodostępnej (integracja grupowa).

Integracja uczniów niepełnosprawnych i z wadami jest realizowana w normalnych szkołach podstawowych i średnich. Dlatego ważne jest, jakie warunki stworzą dla nich dyrektorzy i nauczyciele dla właściwego kształcenia i wychowania. Każde dziecko niepełnosprawne ma prawo do otrzymania fachowej pomocy i opieki w realizowanym procesie wychowania i kształcenia. Kształcenie dzieci niepełnosprawnych powinno być zapewnione w normalnych szkołach. Dziecko niepełnosprawne ma prawo, aby społeczeństwo zapewniało mu takie same warunki, jak jego zdrowym rówieśnikom. Do właściwego funkcjonowania integracji konieczną jest wczesne rozpoznanie przez służby (wczesna pomoc) i bezpośrednia pomoc rodzicom dzieci niepełnosprawnych.

Praktycznie integracja jest realizowana poprzez dwie formy:

1. Indywidualna integracja w normalnej szkole, w normalnej klasie.
2. Integracja w specjalnych klasach, gdzie są zgrupowani uczniowie z określonym rodzajem niepełnosprawności.

Do efektywnego kształcenia i wychowania ucznia jest potrzebna współpraca specjalistów, samego ucznia i jego rodziny.

Klasy specjalne powstają dla co najmniej 10 uczniów. W uzasadnionych przypadkach nie mniej niż dla 4 uczniów.

Gwarantem specjalnego kształcenia jest Konstytucja Słowackiej Republiki, która w § 42 zapewnia wszystkim każdemu obywatelowi

prawo do wykształcenia. W pkt 38 ppk 2 gwarantuje osobom niepełnosprawnym bezpośrednią pomoc w przygotowaniu do zawodu.

Ustawa 29/1984 o szkołach podstawowych i średnich z późniejszymi zmianami zapewnia, że uczniom ze specjalnymi potrzebami zapewnia się wychowanie i kształcenie odpowiadające ich indywidualnym zdolnościom poprzez indywidualne metody. Głuchym i niewidomym zapewnia się kształcenie z wykorzystaniem ich języka komunikacji, języka migowego lub pisma Braile'a § 4/b UN 149/1995.

Włączenie uczniów ze specjalnymi potrzebami do normalnej szkoły umożliwia rozp. 212 z 1991 roku z późniejszymi zmianami tj. rozp. 49/2004.

Problematykę szkół państwowych i specjalnych określa Ustawa o samorządności szkoły.

Prawo umożliwia dzieciom niepełnosprawnym ze specjalnymi potrzebami kształcenia i wychowania naukę w domu. Zapewnia się to dzieciom, które z powodu ich niepełnosprawności były zwolnione z obowiązku chodzenia do szkoły. W tym przypadku potrzebne jest orzeczenie lekarza specjalisty.

W roku szkolnym 2003/04 uczniowie ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi stanowili 4,8% ogółu uczniów objętych kształceniem obowiązkowym (697 838 uczniów); uczniowie kształceni oddzielnie (w szkołach specjalnych i specjalnych klasach szkół ogólnodostępnych) stanowili 3,6%, a uczący się w ramach integracji indywidualnej w klasach ogólnodostępnych – 1,2%.

Praktycznym wynikiem podkreślania zasad integracji na Słowacji jest humanizacja w szkole i respektowanie indywidualnej specyfiki rozwoju każdej osoby. Jest to przejście od kształcenia segregacyjnego do systemu możliwości wyboru optymalnej integracji w szkołach normalnych lub specjalnych. Istotne jest wczesne poradnictwo w tym zakresie.

Dla realizacji integracji konieczne jest zapewnienie warunków materialno-technicznych, przygotowanie personelu. Integracja pozytywna ucznia w szkole ze specjalnymi potrzebami wychowania i kształcenia jest nie do pomyślenia bez tolerancji, zrozumienia, pomocy innych uczniów i pomocy środowiska.

Na Słowacji lekarz do 36 miesięcy życia dziecka stwierdza jego niepełnosprawność, przygotowuje diagnozę i kieruje dziecko na badania i konsultacje.

Służby doradcze, poradnie udzielają pomocy doradczej dzieciom niepełnosprawnym i ich prawnym przedstawicielom od 0 do 3 lat. Jest to tzw. wczesna opieka. Program wczesnego doradztwa obejmuje ewidencję dzieci, zabezpieczenie medyczne. Jak dziecko osiągnie wiek 3 lat, zalecane są niektóre formy kształcenia w przedszkolach. Do przedszkoli specjalnych kieruje się dzieci z orzeczeniami. Do normalnych przedszkoli kierowane są dzieci niepełnosprawne, które mogą wychowywać się w specjalnych klasach bądź indywidualnie integrować się w normalnych grupach.

Wyróżnia się grupy dzieci:

- dzieci upośledzone umysłowo
- dzieci z wadami mowy
- dzieci z wadami słuchu
- dzieci z wadami wzroku
- dzieci niepełnosprawne fizycznie i przewlekłe chore
- dzieci ze sprzężonymi niepełnosprawnościami
- dzieci nieprzystosowane społecznie
- dzieci z autyzmem

Dzieci te poleca się włączyć do wychowania i nauczania jak najwcześniej, jeszcze przed przyjęciem do szkoły.

Integracyjny system kształcenia na Słowacji, podobnie jak w Polsce, uwzględnia „dobro dziecka, poziom kultury społecznej oraz ekonomii państwa” [S. Vasek, H. Gregusova, D. Wolska 2003, s. 109].

Bibliografia

1. Vasek S., Gregusova H., Wolska D., Słowacja – aktualny stan pedagogiki specjalnej i szkolnictwa specjalnego [w:] J. Wyczesany, Z. Gajdzika, Edukacja i pomoc specjalna osobom niepełnosprawnym w krajach europejskich, UŚ, Cieszyn 2003.